

Social Work & Education

© SW&E, 2019

Цихуляк, І. (2019). Нова соціальна політика католицької церкви: *Rerum novarum* – на тлі століть. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 4. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 427-443. DOI: 10.25128/2520-6230.19.4.8

УДК 364+26

DOI: 10.25128/2520-6230.19.4.8

НОВА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ. RERUM NAVARUM – НА ТЛІ СТОЛІТЬ

Іван Цихуляк,
Чернівецький Національний
Університет,
аспірант кафедри
культурології, релігієзнавства
та теології,
вулиця Коцюбинського, 2,
58012, м. Чернівці Україна

Анотація. Вираз «соціальне служіння» в українському медійному полі одне з найчастіше вживаних понять. Термін універсальний і використовується в композитарному ключі як державно-політичними інститутами, так і церковними організаціями. При цьому, маючи на увазі одного і того ж адресата, одну й туж кінцеву мету такого діяння, підходи в реалізації «соціальних програм» Церкви і держави абсолютно різні.

Реалізуючи програми соціального служіння (дияконія) Католицька Церква опирається на комплексно опрацьоване вчення – Соціальну Доктрину, що є найбільш дієвим інструментарієм у формуванні ціннісних антропологічних ідей, світогляду та конфесійних уявлень про місце і роль християнина у світі. Саме це обумовлює потребу вивчення принципів розвитку соціальних доктрин християнських церков, аналізу їх впливу на суспільні явища й процеси формування християнського світогляду. Соціальні концепції у сучасному християнстві є головним засобом реформування християнського уявлення про людину.

Тому проблематика даної статті присвячена аналітичній ретроспективі питань соціальної політики Католицької Церкви на тлі перманентно тліючих ідеологем Європи. Проаналізовано процеси суспільного триумфу, декаденства та «fin de siècle» (кінця світу). На цьому тлі охарактеризовано реакцію Католицького Первоієрарха Лева XIII та його наступників на питання щодо становища робітників та суспільства в цілому

Енцикліка папи Лев XIII “*Rerum Novarum*” враховувала так зване “робітниче питання”, довкола якого розгорталася політична боротьба у найбільш економічно розвинених регіонах Європи, і яке було наслідком швидкої індустріалізації господарства й залучення широких мас населення до найманої праці, переважно у індустрії, через розвинений ринок праці. Полемізуючи з політичними доктринами, які розвивали ідеологію класового протистояння, папа Лев XIII пропонує як альтернативу соціальне католицьке вчення про фундаментальні ідеї солідаризму і субсидіарності, суспільного блага та приватної власності. Саме ці принципи закладені в основу християнської соціальної парадигми і демократії.

Ключові слова. Лев XIII; Соціальна Доктрина Католицької Церкви; миряни; робітниче питання; суспільство; енцикліка; соціалісти; економіка; політика.

Article history:

Received: August 20, 2019

1st Revision: September 12, 2019

Accepted: December 30, 2019

«Залізо й вугілля – ось полюси, навколо яких
обертається усе життя нового часу»

Отто фон Бісмарк.

Вступ

Де б ми не знаходились, що б ми не робили, на відстані простягнутої руки навколо нас «блага», породжені ХІХ століттям. Подорожуємо транспортом, слухаємо музику, читаємо книжку чи п'ємо запашну каву, ми мимоволі торкаємося, без перебільшення, найбільш драматичної епохи. Заглядаємо нервово на годинник, чи втішаємося промінчиком світла, милуємося в теплій ванні чи друкуюмо новий роман – все це в мудрості своїй придумала людина ХІХ сторіччя. Немов сама по собі напрошується думка: як самій людині жилося в ту епоху?

Як канва, доречною тут буде думка, що з благ, які дав Бог першим громадянам раю нічого не бракувало. Однак після одного «випадку» Бог вимушений був уже людину шукати: «Адаме, де ти?» (Буття 3, 8). Що сталося з людиною?

Тут зроблю своєрідний кульбіт – шукати людину серед благ ХІХ століття немов заблукану, загублену – нісенітниця. Так, і тільки на перший погляд. Звісно, применшувати значення досягнень безглуздо. Однак, торкаючись щохвилини символів епохи НТП (науково технічного прогресу), з гіркотою вимушені згадати: це століття найжорстокіших, найтриваліших війн та революцій, епідемій, хвороб та катастроф, що безпосередньо були скеровані проти людини, її гідності. Лавину проблем у суспільній ритміці, економіці та виробничій індустрії тієї доби, як не дивно, спровокував технічний прогрес.

Питання місця людини в соціосистемі як алгометричного композиту, провокувало філософів до здійснення щораз глибоких ревізій в минуле. Взята за основу філософами Нового часу фраза Еразма Роттердамського: «*Sed in primis ad fontes ipsos properandum, id est graecos et antiquos*» (Та насамперед слід повернутися до самих джерел, до джерел грецьких і античних) (*Ad fontes*), здавалося, мала б нашоствхнути мудреців щонайменше на череп'я античного постаменту, на якому до нещодавна красувалась людина. Однак, ні. Наївна спроба «відшукати індивід» (*автор*) в суто фізіологічній антропометрії призвела до фіаско. У період радикальних змін в сферах науки і техніки, зародження різних модерних ідеологій та соціально-політичного конкордату, яким позначилося ХІХ століття, започатковані гуманістами тенденції знайшли теж своє продовження. Без сумніву, це століття мало шанси закарбуватися в історії як епоха, що увінчалась поверненням людині її місця в соціумі, подоланням нарешті соціокультурних кризових явищ.

«Світлі гасла свободи, рівності і братерства, проголошені Французькою революцією на початку епохи, успіхи в розвитку культури, які множилися з кожним роком, породжували надії на швидке розв'язання людством всіх соціальних, політичних проблем. Однак цього не сталося, і на рубежі ХІХ–ХХ ст.

серед творчої, наукової інтелігенції стали переважати похмури, песимістичні і радикальні революційні настрої. Можна пригадати слова героїні видатного французького письменника XIX століття Гі де Мопассана, які завершують один з його програмних творів: «Ось бачите, яке воно — життя: не таке гарне, та й не так вже й погане, як думається» (Культурні процеси у світі у XIX ст., 2010).

Марні намагання гуманітаріїв епохи модерну яскраво свідчили – людина загублена як творіння Боже, вона втратила і немає більше місця в ідеології матеріалізму, раціоналізму, в проєкті якого її розум як Божий дар був поставлений поруч з іншим технічним знаряддям індустріального фетишизму, й секуляризму, який не передбачав більше турботи про душу, – «*sine cura animarum*». Людина випала з оглядової панорами як наукової картини світу. Своєрідним легітимаційним фактором такого статусу послужив незворотній процес капіталізації, динамічна урбанізація та індустріалізація. Влучним виразом про стан суспільства як кінця віку «*fin de siècle*», французи, мабуть, хотіли підкреслити не матеріально-часову категорію, а насамперед катастрофу антропологічної матриці європейської культури та аксіології XIX – XX сторіч.

Слушно зазначив папа Іван Павло II в енцикліці «*Veritatis Splendor*» («Сяйво Істини»), що «...ні темрява помилок, ні гріх не можуть цілковито знищити в людині Світло Бога-Творця. У глибині людського серця завжди залишається туга за абсолютною істиною та бажанням повністю її пізнати. Це засвідчують невтомні пошуки, які людина веде в усіх галузях і сферах. Ще виразніше підтверджує це її пошук «сенсу життя». Розвиток науки і техніки, хоч є чудовим свідченням розумності й наполегливості людини, не звільняє людство від обов'язку задуматися врешті над остаточними релігійними питаннями, а радше навпаки, спонукає до найболючішої та найвирішальнішої боротьби, що відбувається в нашому серці й моральній свідомості» (Енцикліка Папи Івана-Павла II, 1981).

Громадське життя Європи кінця XIX століття, що формувалося під впливом сублимованої соціалістичної ідеології, щораз видиміше проєктувало контури суспільного конфлікту. В той час становище самої Церкви в Європі було теж неоднозначним. З одного боку, зусилля скеровані на відновлення католицької ієрархії та розбудову чернечих орденів увінчались успіхами. З іншого боку, справи в самому Римі були політично складними, що не могло залишати в спокої саму Церкву. Так I Ватиканський собор, скликаний у 1869 році папою Пієм IX, уже через рік вимушений був припинити роботу через захоплення Риму італійським військом, яке позбавило папу світської влади. Окрім цього, прийнятий собором Догмат про непомильність папи, викликав різку реакцію серед частини самих католиків. Як результат, народні настрої, що були серйозними чинниками впливу на владу і політику Європейських держав та

популістська риторика соціалістів, що різко контрастувала з позицією і вченням Церкви, будили радикальні настрої серед робітничих верств.

Реакція Католицької Церкви відносно процесів, які ферментувались у суспільних прошарках західного світу, значною мірою пожвавішала з приходом до влади видатного дипломата, науковця папи Лева XIII. Зі спадщини, яка становить близько 80 енциклік, особливою увагою наділена енцикліка «*Regum poavum*» (Енцикліка Папи Івана-Павла II. (n.d.), що побачила світ 1891 року. В ній папа започатковує соціальну традицію католицизму, що знайде свій розвиток та продовження в енцикліках і інших пастирських документах римських первосвященників і єпископів різних континентів.

Самого понтифіка часто називають «великим» папою, який поставив католицизм на нові рейки, пристосувавши християнство до сучасних умов. Час майже рекордного довголіття Лева XIII, його активна позиція в Церкві щодо різних сегментів суспільства змінила щонайменше, відношення світу до Церкви. Оскільки відтепер католицький світогляд базуватиметься на вченні та поглядах католицького святого Фоми Аквінського (XIII ст.). Тим самим, папа повертається до ідей гармонії віри і розуму, проблематики дуалізму, яка знайшла завершення в енцикліці папи Івана Павла II «*Fides et ratio*». Окрім цього, папа визнав розумним демократичний спосіб правління, роз'яснюючи, що вибори не дарують влади, а лише визначають, ким вона буде здійснюватися. Однак найбільшою заслугою понтифіка була його рішуча реакція на суспільні, економічні, політичні процеси, розв'язання питання робітників. Огляд саме цих проблем ліг в основу енцикліки про нові речі. Наступні папи іноді називають її «безсмертним посланням» та розглядають, як момент народження католицької соціальної доктрини.

Актуалізації дослідження сприяли фактори, котрі дають підставу стверджувати про перманентну десакралізацію людського ества, стрімку і методичну девальвацію її гідності як антропологічної основи. Маніпуляційним прийомом, як приклад, може служити рудимент радянщини, таблиця з надписом «дом образцового содержания», в якому немає ні світла ні тепла.

Дослідження праць. Основу теоретико-методологічного дослідження склали фундаментальні праці українських філософів і релігієзнавців, серед яких А. Зінько, В. Єленський, Б. Лобовик, А. Колодний, В. Лубський, М. Маринович, І. Музичко, Н. Недзельська, Л. Филипович, М. Чировський, А. Юраш, П. Яроцький.

Богословські ревізії феномену соціальної доктрини християнства, філософську інтерпретацію, історичну та соціокультурну динаміку у сучасному світі християнства висвітлили в своїх працях І. Богачевська, В. Бондаренко, С. Головащенко, Т. Горбаченко, В. Губерський, М. Закович, А. Колодний, Л. Конотоп, В. Лубський, І. Мозговий, П. Саух, Л. Филипович, П. Яроцький.

Мета статті – дослідити форми впливу Католицької Церкви на суспільство, суспільні інститути держави, економічні процеси. Розкрити значення католицького соціального вчення у процесі догматизації та сакралізації гідності людини.

Основний текст

Основою нового соціального вчення Католицької Церкви, проголошеного Левом XIII, стали ідеї соціальної солідарності, партнерства, захищеності людини праці, відмова від класової конфронтації. Пошук шляхів і способів розв'язання цих проблем складає особливий напрямок громадської думки – соціальний католицизм, в якому знайшли відображення як офіційні постулати папського вчення про принципи і норми суспільних відносин в сучасному світі, так і широкий пласт економічних, правових, філософських концепцій та ідей, розроблених в католицькому дусі.

Звернений до єпископів Римо-Католицької Церкви лист про бажання нових речей, мав за мету привернення їхньої уваги на становище робітничого класу. Втім, як з'ясувалося, ця проблема хвилювала не тільки пану. Серед спілників нових ідей були Вільгельм Еммануель фон Кеттелер і кардинал Генрі Едвард Меннінг, які мали значний вплив на зміст цього послання. В енцикліці розглядалися відносини між урядом, бізнесом, робітниками і Церквою. Папа висловився на підтримку права робітників створювати профспілки, відкидаючи при цьому соціалістичну ідеологію і підтверджуючи право на приватну власність.

Як слушно зауважує відомий науковець Мирослав Маринович: «Ця енцикліка була революційною на той час і представила вчення Церкви в радикально інший спосіб» (Ректор УКУ, 2016).

Про рішучість намірів Церкви свідчить та обставина, що енцикліка відразу ж починається з найважливішого: папа в різкій формі критикує соціалізм та стверджує непорушність приватної власності. Обговорюючи теорії соціалістів, він пише: «Пропозиції ці настільки непридатні, що якби виконати їх, робочі постраждали б першими. До того ж вони несправедливі, адже дотримуючись їх, довелось б пограбувати законних власників» (Папа Лев XIII, 1981).

Три головних аргументи наводяться в підтримку цієї точки зору.

1. Аргумент щодо «природного права»: «Приватна власність впливає із законів природи. Конче необхідні речі для утримання і вдосконалення людського життя подає щедра земля, але людина має дбати, щоб та земля була щедрою. Отож, коли зважити, що для здобування дібр природи людина потребує вживати хист своїх думок і силу тіла, тим самим вона об'єднує в собі цю частину тілесної природи, яку замінила на керівництво ріллею і в якій залишила, немов печать, свою особистість, і тому справедливо має вважати цю ріллю своєю і змусити інших це її право поважати» (Там само).

2. Аргумент щодо справедливості, внаслідок вкладеної праці. «Все, що потрібно для підтримання життя і для фізичного благополуччя, земля виробляє в достатку, але лише тоді, коли людина обробляє її з турботою і мистецтвом. Докладаючи діяльність духу і сили тіла до добування плодів природи, людина робить своєю ту частину природи, яку вона обробляє і на яку накладає відбиток своєї особистості. А тому було б справедливо, щоб вона володіла цією частиною як своєю власною, і могла спокійно утримувати її за собою» (Там само). На думку папи: «Коли ж Бог дав для вжитку і користування землю для всього людського роду, ніщо не повинно опиратися приватної власності, бо цей дар він створив для всіх, але це не значить, ніби Бог хотів, щоби всі люди разом, власне, будь-хто, були власниками землі. То означає, що нікому не визначив певної окремої частини землі у власність, полишаючи цим підприємливості людей і урядів народів. Земля, зрештою, хоч і поділена між приватними особами, служить для добра всіх, адже немає такої людини, яка б не користалася з плодів землі» (Там само).

3. Аргумент щодо сім'ї: «... є великою і шкідливою помилкою хотіти, щоб Держава своїм урядуванням проникала у дім сім'ї. Звичайно, коли якась сім'я перебуває у злиденному стані, який сама не може подолати, то в таких випадках є слушним, щоб влада допомагала їй, бо ж родина - частина суспільного організму. Так само, як і тоді, коли в сім'ї стаються поважні незгоди, - влада мусить дати кожному за справедливістю; бо це не є надужиттям прав громадян, а навпаки - їх оборона і опіка (Там само).

Лев XIII, однак, визнає, що «Бог дарував землю всьому роду людському» (Там само). Але, на його думку, «це без жодного сумніву не заперечує приватної власності» (Там само), бо «Земля, розділена між приватними власниками, не перестане задовольняти потреби всіх, адже всі живуть тим, що вона приносить» (Там само). Іншими словами, принцип загального призначення благ слід розуміти не в тому сенсі, що все має бути спільним, а в тому, що у всіх має бути приватна власність. «Ніщо не повинно опиратися приватної власності, бо цей дар він створив для всіх» (Там само).

Висновок поглядів папи зрозумілий: «Соціалісти, розпалюючи заздрість (убогих до багатих), вважають, що для усунення прірви між ними потрібно знищити приватну власність, а замість неї створити спільний маєток, яким би керували міська управа і держава... Найгірше те, що засіб, який соціалісти пропонують, є явною несправедливістю, оскільки приватна власність є природним правом людини» (Там само).

Дивуючись подібному стану речей та гаслам, які проголошують соціалісти, папа говорить: «...розв'язка такого важливого питання вимагає співдії і успішної співпраці теж і інших чинників: маємо на думці владу імущих, власників і багатіїв, як теж і самих пролетарів, які в цьому безпосередньо зацікавлені. Але

без будь-якого вагання заявляємо, що, коли залишитися на боці в цій справі Церква, - усі зусилля будуть даремні. В дійсності Церква є тією, що добуває з Євангелії науки, які є спроможні полагодити або значно зменшити гострий конфлікт» (Там само).

Отже, що пропонує Лев XIII? По-перше, він стверджує, що протистояння капіталістів і робочих, по суті, справи не повинно бути, оскільки: «Кожен має потребу в іншому; капітал не може обійтися без праці, праця без капіталу» (Там само). Окрім цього, понтифік із очевидною суворістю застерігає: «Обовязки капіталістів і власників: не уважати робітників невільниками; шанувати в них гідність людської особи, піднесеної християнським характером. Перед розумом і вірою праця не принижує людину, але, що більше, - ушляхетнює її, ставлячи її на висоту чесного життя власною працею» (Там само).

Класова боротьба – це непорозуміння. «Згода творить красу і лад речей, а постійний «конфлікт - тільки заколот і варварство. І ось, щоб усунути незгоду, і, що більше, викоренити її цілковито, християнство має чимало чудових сил.» (Там само).

Церква завжди прагнула «примирити багатих і бідних, нагадуючи кожному класу про обов'язки щодо іншого, особливо ж про справедливість» (Шевченко, 2011). Крім справедливості, папа нагадає про Царство Небесне, в світлі якого сподівання багатьох на багатство набуває характеру гріха, бідним же ж дається надія на небесне блаженство. Такі міркування повинні схилити «перших до великодушності, останніх - до смиренної покірності» (Там само).

По-друге, такий союз між капіталістами і робітниками не може залишатися тільки на моральному рівні. «Дуже багато в робітничім питанні можуть зробити капіталісти і самі робітники через організації, які створені для надання допомоги тим, хто потребує зближення та єднання обидвох класів між собою. Такими є спілки для взаємної допомоги... З усіх тих товариств-Спілок на першому місці є робітничі профспілки, які охоплюють усі інші інституції» (Папа Лев XIII, 1981).

По-третє, держава не повинна бути лише «нічним сторожем», байдуже дивиться на ринкову стихію. «Її завдання – підтримувати і охороняти ці «змішані» установи, захищати їх законом, як, втім, і охороняти приватну власність» (Там само). «Уряди Держав повинні найперше намагатись діяти в загальний спосіб з усім своїм комплексом законів та політичних інституцій, керуючи і адмініструючи Державою так, щоб вийшов з того природно публічний і приватний добробут. То, властиво, є завдання державного керівництва і обов'язок державних урядів» (Там само).

Нарешті, по-четверте, «Що ж до Церкви, то в її допомозі ніколи не буде нестачі» (Там само). Більш того, щодо дозволу соціального питання папа стверджує, «...що, коли залишитися на боці в цій справі Церква, - усі зусилля будуть даремні. В дійсності Церква є тією, що добуває з Євангелії науки, які є

спроможні полагодити або значно зменшити гострий конфлікт. Вона досягає своєю наукою не лише просвітлення думки, але й керує життям і звичаями кожної особи. Своїми численними благодійними інституціями вона поліпшує умови життя того ж пролетаріату» (Там само).

«*Regum novarum*» справила на сучасників велике враження. Вперше Церква заявила, що соціальні проблеми людства їй не чужі, навпаки, вона збирається активно в них брати участь і пропонувати свої шляхи їх вирішення. «Я би дозволив собі навіть метафоричний вислів: з того часу не людина зобов'язана була орієнтуватися на Церкву, а Церква розвернулася до людини», зауважує М. Маринович (Ректор УКУ, 2016).

Окрім прихильників думки папи, були й противники, які висували різні звинувачення: від потурання революціонерам, до благословення нелюдського капіталізму. Але основна думка енцикліки скеровувала в майбуття. Відкинувши як соціалізм, так і ліберальний капіталізм, папа фактично пропонує «третій шлях» - шлях співробітництва капіталістів та робітників під егідою Церкви. Пізніше він здобув популярність як «корпоративні спілки» (Шевченко, 2011)

Та обставина, що соціальні аспекти народжені в «*Regum Novarum*», згодом були розвинуті в світлі нових викликів енцикліками Пія XI «*Quadragesimo Anno*» (1931), Іоанна XXIII «*Mater et Magistra*» (1961) і Іоанна Павла II «*Centesimus Annus*» (1991), вказує на те, що Церква постійно перебуває з людиною, нею опікується, її оберігає та провадить.

Дзвоном XXI століття є папа Франциск. Його серце й уста є красномовним свідченням того, що Церква, як і світ, завжди змінюються, з ним міняються суспільні проблеми, відповідно і соціальна політика Церкви. Погляд папи сьогодні є спрямований до питань миру та безпеки, справедливості і збереження природніх ресурсів, екології. Питання війни в Судані, Сирії та в Україні є особистим болем Святійшого Отця.

Власне те, що прийнято називати католицькою соціальною доктриною останніх ста років, засновано не тільки на ідеях грецьких і латинських Отців, але і на схоластиці, розробленій, насамперед, у XIII столітті Фоною Аквінським та есхатологічному аспекті соціального християнського вчення, якому ми зобов'язані Павлові VI і Іоанну-Павлові II. Таким чином думки що формували наратив католицької доктрини, можна розділити, в тому числі, за історично еклезіологічною шкалою.

Перший, пастирський етап приблизно відповідає епосі отців Церкви і перших Вселенських соборів.

Другий етап був науковим, що цілком зберіг при цьому свій пастирський характер. Він зв'язаний з появою схоластики, вірніше схоластик: XIII століття (Альберт Великий, Бонавентура, Дунс Скот і Фома Аквінський); схоластика XVI

століття (Саламанка, Віторія і Суарес). Між першою і другою схоластикою слід згадати Антоніна Флорентійського (XV в.), першого богослова економіки.

Третій етап, синтетичний, почався з появою соціально богословських думок пап. Воно доповнює пастирське вчення отців і наукові теорії схоластики досягненнями гуманітарних наук, що розвивалися з XVIII століття. Цей етап почався з енцикліки «*Regum novarum*» (1891), де Лев XIII закладає основи християнської соціальної доктрини, що йде від св. Фоми. Пій XI, Пій XII, Іоанн XXIII, Павло VI і Іоанн-Павло II внесли істотний вклад у розвиток соціальної доктрини, про що свідчить значна кількість документів.

Соціальне вчення Східних Католицьких Церков принципово не відрізняється від соціальної доктрини Римо-Католицької Церкви, хоча деякі помісні церкви мають свій власний підхід до соціальних проблем, обумовлений історичними і суспільно-культурними реаліями народів.

II Ватиканський Собор Декретом «Про Східні Католицькі Церкви» від 21 листопада 1964 р. гарантував рівну гідність Церков Сходу і Заходу та оголосив про потребу відновлення прав і привілеїв Східних Церков, відповідно до їх давніх традицій (Декрет про Східні католицькі церкви, 1996, 171-186).

Українська Греко-Католицька Церква, перебуваючи у єдності з Апостольським престолом, реалізує концепцію соціального душпастирства, в основу якої закладено національно релігійні принципи та пам'ять культурно-духовних процесів, що протягом століть формували етико-моральну парадигму українського суспільства. Витоки та дух цього наративу віднайшли відгук у пастирському листі папи Івана Павла II «*Oriente Lumen*», де папа закликає «повністю віднайти власну ідентичність» (Іван-Павло II, 2008). Аналізуючи історичну панораму національного розвитку та нележку у ній долю УГКЦ, впадає у вічі те, що пророчий, застерігаючий, спонукальний і повчальний та завжди люблячий голос Церкви звернений до людини, відлунням обіймав усі прошарки суспільства. Доказом цієї думки є один з найвеличніших «Отців Церкви XX століття» – митрополит Андрей Шептицький, весь душпастирський погляд якого, незважаючи на політичної катаклізми, був спрямований на людину, її долю та обставини життя.

У новітніх (пострадянських) умовах провід УГКЦ зумів відчитати знаки часу. Доречним пригадати слова майбутнього глави Церкви блаженної пам'яті Любомира Гузара у передмові до Катехизму Католицької Церкви в українському виданні, де він пророчо зазначив: «З часом і наша Церква дасть своїм вірним богословські пояснення на основі власної традиції» (Блаженніший Любомир). Тією інструкцією – поясненням став виданий у 2011 році «Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха» (Катехизм Української греко-католицької церкви, 2011), в якому йдеться: «Світ і суспільство є місцем відносин

з Богом. Місія Церкви і справи світу переплітаються, але не змішуються» (Катехизм Української греко-католицької церкви, 2011).

Доказом всеобіймаючого характеру служіння Церкви людині, може послужити аналіз змісту Катехизму. Як приклад, наведу статті III та IV розділів, якими сформовано завдання, що Церква ставить перед собою:

- Християнське подружжя та захист гідності початку людського життя;
- клонування людини;
- відповідальне батьківство;
- християнська родина та захист гідного кінця людського життя;
- опіка над потребуєчими батьками та членами родини;
- християнське розуміння смерті;
- трансплантація органів, евтаназія;
- моральні принципи суспільного устрою;
- суспільний вимір християнської свободи;
- демократія і християнські суспільні чесноти;
- суспільний вимір християнської любові; суспільна справедливість;
- приватна власність і справедливість збереження, обміну та розподілу матеріальних благ;
- мораль у засобах масової інформації;
- християнське виховання, освіта та шкільництво;
- християнське розуміння держави;
- функції державної влади;
- межі державної влади та смертна кара;
- моральна відповідальність за державу;
- любов до Батьківщини і народу;
- християнське розуміння економіки; глобалізація;
- збереження миру в сучасному світі;
- християнин і природне середовище; християнська етика довілля» (Катехизм Української греко-католицької церкви, 2012, 341-342).

Навіть побіжний огляд Катехизму свідчить: «У центрі уваги Церкви – людська особа та її діяльність, яка має суспільно-політичний і духовний виміри» (Катехизм Української греко-католицької церкви, 2011).

Перечитуючи зміст, зауважуємо, як багато є співзвучного з державницькою риторикою. Так, сучасні умови розвитку та становлення України передбачають, в тому числі запровадження державного соціального служіння. В цьому контексті, звернуся до думки: «що голодному байдуже, хто дасть йому їсти чи притулок. Однак різниця в самому жесті колосальна – держава приходить допомогти людині, а Церква не відходить від людини їй допомагаючи. Бажання Церкви обійняти любов'ю всіх. Свідомі християни зобов'язані брати активну участь в діяльності Церкви та тим самим проповідувати Спасителя. Ось що з цього приводу

зазначає керівник відділу соціальних питань УГКЦ о. Андрій Нагірняк: «Нам необхідно поширити спектр соціального служіння і його якості, а також запровадити його інституційний розвиток» (Синод УГКЦ, 2016).

Радикальне *aggiornamento* Церкви та соціальної доктрини на зламі XIX-XX століть було пов'язане з глибинними змінами у всіх сферах життя суспільства. Розпад релігійної та метафізичної картини світу, криза традиційних соціальних інститутів, в поєднанні з усе більш явними протиріччями індустріалізації, урбанізованого способу життя, класової конфронтацією підштовхнули представників європейської інтелігенції знову до духовних шукань. Незважаючи на поступове утвердження в середовищі християнських мислителів ідей оновлення та подальшого розвитку християнського вчення, офіційна позиція Вселенської Церкви довгий час залишалася консервативною. У другій половині XIX ст. навіть посилювався вплив прихильників клерикальних ідей, які ратували за єдність Церкви і чистоту віри, які виступали за переслідування внутрішнього інакомислення і необхідність централізації церковного життя.

Протягом XX століття соціальна доктрина католицизму зазнавала істотних змін – від корпоративної ідеології до ліберально-демократичних ідей і антирадянщини. Після Другої світової війни розвиток соціальної доктрини був тісно пов'язаний з формуванням міжконфесійних аспектів християнської демократії та встановлення миру.

У жовтні 1978 року Святий Престол очолив, у віці п'ятдесяти восьми років польський кардинал Кароль Войтила. Понтифікат Івана Павла II виявиться одним з найтриваліших в історії папства, що припадає на період найбільш драматичних та важливих подій століття, як для Церкви, так і для всього світу. Це був перший (*papa ultramontano*) папа не італієць з XVI століття і перший папа-слов'янин за весь час існування папського престолу, який здійснив незабутній історичний візит до України.

Інтелектуальні здібності Святого Папи, його серйозна науково-теоретична підготовка, необхідна церковна практика спілкування з простим народом, а крім того особиста чарівність, неординарне мислення, тверді переконання, акторські здібності, знання мов, активну участь в дипломатичних процесах Церкви, його репутація антикомуніста сприяли швидкому росту авторитету майбутнього понтифіка, як і, звісно, відіграли певну роль в його виборі. Це питання у своїй розвідці детально дослідив вітчизняний вчений П. Яроцький (Яроцький, 2011).

Надзвичайно важлива роль у новітній історіографії відведена Католицькій Церкві і зокрема папі Івану Павлу II в процесі перебудови та трансформації Східної Європи від авторитаризму до демократії, від соціалістичного табору до Європейського Співтовариства, а потім і до членства в Євросоюзі. Одним із найяскравіших і добре досліджених прикладів є Польща, де політичні зміни

протягом останніх десятиліть проходять за участю представників Церкви і католицької громадськості.

В якості підсумку хочу навести влучні слова ректора УКУ о. Богдана Праха: «Такі документи Церкви, як енцикліка Папи Лева XIII «*Regrum Novarum*, дають можливість переосмислювати те, із чим ми можемо йти вперед. Особливо в існуючій ситуації для України і Церкви. Енцикліка може стати фундаментом, на якому реально будувати суспільний і церковний лад. Пригадую: в семінарії ми вчили рядки цієї праці. Наш професор вимагав, аби ми вчилися розуміти її в контексті нашого священничого служіння. Це слово Папи є сильним навіть сьогодні» (Ректор УКУ, 2016).

Висновки

Дослідивши тему статті, можемо зробити наступні висновки.

Структура соціальних концепцій християнських конфесій не ідентична. По-різному представлена і програма соціального служіння в залежності від діапазону розглянутих проблем та перспектив їх вирішення. При цьому в них у різній послідовності розглядаються проблеми, що становлять спільний інтерес:

- визначення основних богословських положень;
- взаємодія церкви і нації, церкви і держави, релігійної етики і світського права, церкви та політики;
- формування здорового ставлення до особистості, сім'ї, праці, власності, війни і миру, засобів масової інформації;
- проблеми біоетики, екології, науки, культури, освіти, глобалізації та секуляризму, міжнародних відносин.

Римо-католицька традиція соціального вчення йде від Нового Завіту, і не має собі рівних. Але це не означає, що ні в православ'ї, ні в протестантів не існує аналогів. Адже витoki соціального вчення в цілому беруть початок від отців Церкви (на той час ще Вселенської), і є загальними для візантійської і латинської традицій. В XVI столітті реформатори, зокрема Кальвін, розвинули соціальну думку, що знайшла послідовників у XIX і особливо в XX століттях.

Соціальне вчення Католицької Церкви, в якості основного інструментарію вирішення даних проблем, вказує необхідність солідаризуватися всім людям. Солідарність визнається однією із найважливіших чеснот, обов'язком людини у ставленні до товариства. Отже, католицька громадська думка впливає не тільки на настрої католиків, а й на світову спільноту. Католицька система суспільного навчання постійно модифікується, прагне до створення оптимального варіанту соціальної структури і моделі справедливого розподілу матеріальних благ.

Шукаючи відповіді на злободенні питання, пов'язані з життям людини, її суспільною та культурною сферою, психосоматикою, її релігією, Церква всю

правду про людину зчитує з Божого Откровення та проектує на неї служіння відповідно до її мети – спасіння.

То ж де сучасний Адам – людина цивілізації благ? На мою скромну думку, Він перебуває в нетрях раціоналізму, в полоні матеріального та споживчого світогляду, зраний індивідуальним егоїзмом, розчарований ритуальним пієтизмом, стоїть на краю прірви. Назад перехрестя з вказівником «AD FONTES». Дві дороги. Одна знову веде людство до чергового історичного апокаліпсу. Інша, яку пропонує Церква, тримаючи міцно людину за руку, веде до джерел Віри, Надії і Любові. Святого писання, навчання Ісуса Христа, євангельських блаженств та заповідей любові, апостольських повчань, творів святих отців, енциклік глав Ватикану та вчень Католицької Церкви, праць Блаженного Августина, Фоми Аквінського, прикладів життя святих. Дорога переображення себе, світу, і ближніх. Дорога, яка вела мільярди людей, що залишалися вірними собі, відданими Богові, жертвні до близьких, у пошані виважені до суспільства й світу та головно винагороджені у небі.

Відповів Авраам Лазареві: «Вони мають Мойсея і пророків, нехай слухають їх» (Євангеліє Лука, 16, 29)

Література

Ad_fontes. (n.d.). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

Блаженніший Любомир. (n.d.). Вступне слово до перекладу Катехизму Католицької Церкви українською мовою. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://live-christ.com/wp-content/uploads/2013/11/Katehysm-ugcc.pdf>

Буття 3, 8. (n.d.). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://www.bible.com/uk/bible/1755/GEN.3.U TT>.

Декрет про Східні католицькі церкви. Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декрети, декларації. (1996). Львів: Монастир монахів Студійського уставу. Видавничий відділ «Свічадо», С. 171-186.

Енцикліка Папи Івана-Павла II. (n.d.). «Veritatis Splendor» («Сяйво Істини»). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <http://catholicnews.org.ua/enciklika-ivana-pavla-ii-veritatis-splendor-syayvo-istini>.

Євангеліє Лука 16, 29. (n.d.). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://www.bible.com/uk/bible/186/LUK.16.U B I O>.

Іван-Павло II. (2008). Світло Сходу. Апостольський лист. Львів : Місіонер, 46 с. [Електронний ресурс]. Режим посилання: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10512/>.

Катехизм Української греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. (2011). Львів : Свічадо, 336 с.

Катехизм Української греко-католицької церкви: Христос – наша Пасха. (2012). Львів : Свічадо, С. 341-342.

Культурні процеси у світі у ХІХ ст.: музика, театр, народження кіно. (2010). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10512/>

Папи Лева ХІІІ Енцикліка «Нові речі» (Rerum Novarum) [Електронний ресурс]. – Режим посилання: http://sd.net.ua/2010/01/11/rerum_novarum.html

Ректор УКУ: «Слово Папи Лева ХІІІ в «Rerum Novarum», написане 125 років тому, є сильним і сьогодні». (2016). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://ucu.edu.ua/news/rektor-uku-slovo-papu-leva-xii-v-rerum-novarum-napysane-125-rokiv-tomu-ye-sylnum-i-sogodni/>.

Енцикліка Папи Лева ХІІІ «Нові речі» (Rerum Novarum). (1981). [Електронний ресурс]. Режим посилання: <http://rodyna.ugcc.org.ua/rerum-novarum/>

Синод УГКЦ заслухав стан соціального служіння Церкви. (2016). [Електронний ресурс]. Режим посилання: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/34035-sinod-ugkc-zasluxav-stan-socialnogo-sluzhinnya-cerkvi.html.

Шевченко, Т. (2011). Соціальний католицизм: папські енцикліки ХІХ-ХХ століття [Електронний ресурс]. Режим посилання: <https://www.religion.in.ua/main/history/10416-socialnij-katolicizm-papski-encikliki-xix-xx-stolittya.html>

Яроцький, П. Л. (2011). Філософія людини як особистості В рефлексіях Кароля Войтили (ПАПИ Івана Павла ІІ) та сучасні спроби її перегляду. [Електронний ресурс]. Режим посилання: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/44228/2011_57_4.pdf?sequence=1

NEW SOCIAL POLICY OF THE CATHOLIC CHURCH. RERUM NAVARUM – ON THE CENTURY

Ivan Tsykhuliak, Post-graduate student of the Department of Cultural Studies, Religious Studies and Theology, Chernivtsi National University, Kotsyubinsky Street, 58012, Chernivtsi, Ukraine

Abstract. *The term social service is one of the most frequently used concepts in the Ukrainian media field. The term is universal and is used in the compositional sense of both state-political institutions and church organizations. However, given the same addressee, the same and the ultimate goal of such action, the approaches in the implementation of the "social programs" of the Church and the state are completely different.*

The Catholic Church's social ministry's (deaconium) programs are based on a comprehensive doctrine, the Social Doctrine, which is the most effective tool in the formation of valuable anthropological ideas, worldviews, and denominational beliefs about the place and role of the Christian in the world. It is this that necessitates the study of the principles of the development of the social doctrines of the Christian churches, the analysis of their influence on the social phenomena and the processes of formation of the Christian worldview. Social concepts in modern Christianity are the main means of reforming the Christian notion of man.

Therefore, this article is devoted to the analytical retrospective of the social policy issues of the Catholic Church against the background of the permanently glowing ideologies of Europe. The processes of social triumph, decadence, and fin de siècle (end of the world) are analyzed. Against this background, we characterize the reaction of the Catholic First Hierarch Leo XIII and his successors to the question of the status of workers and society as a whole.

Encyclical Pope Leo XIII's "Rerum Novarum" took into account the so-called "labor issue" around which political struggles were unfolding in the most economically developed regions of Europe, and which resulted from the rapid industrialization of the economy and the involvement of the masses of the population in hired labor, mainly through industry of labor market. Controversial with the political doctrines that developed the ideology of class confrontation, Pope Leo XIII offers, as an alternative, a social Catholic doctrine of the fundamental ideas of solidarity and subsidiarity, the public good and private property. It is these principles underpin the Christian social paradigm and democracy.

Keywords. *Leo XIII, Social Doctrine of the Catholic Church, Laity, Labor Issues, Society, Encyclical, Socialists, Economics, Politics.*

References

- Ad_fontes [Internet Source]. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
- Blazhennishyi Liubomyr. Vstupne slovo do perekladu Katekhyzmu Katolytskoi Tserkvy ukrainskoioi movoiu. [*Introduction to the translation of the Catechism of the Catholic Church into Ukrainian.*]. Retrieved from <http://live-christ.com/wp-content/uploads/2013/11/Katehysm-ugcc.pdf> [in Ukrainian].
- Buttia 3, 8 [Internet Source]. *The Genesis,3,8*. Retrieved from <https://www.bible.com/uk/bible/1755/GEN.3.UTT> [in Ukrainian].
- Dekret pro Skhidni katolytski tserkvy // Dokumenty Druhoho Vatykanskooho Coboru. Konstytutsii, dekreti, deklaratsii.-Lviv: Monastyr monakhiv Studiiskoho ustavu. Vydavnychiy viddil «Svichado». [*Decree on the Eastern Catholic Churches // Documents of the Second Vatican Co-Assembly. Constitutions, decrees, declarations.*-Lviv: Monastery of the Studio Charter. Svichado Publishing Department].1996. P.171-186. [in Ukrainian].
- Entsyklika Papy Ivana-Pavla II "Veritatis Splendor" ("Siaivo Istyny") [*Pope John Paul II's Encyclical Veritatis Splendor*]. [Internet Source]. Retrieved from <http://catholicnews.org.ua/enciklika-ivana-pavla-ii-veritatis-splendor-syayvo-istini> [in Ukrainian].
- Yevanheliia vid Luky 16,29. [*The Luke's Gospel 16, 29* [Internet Source]. Retrieved from <https://www.bible.com/uk/bible/186/LUK.16.UBIO>). [in Ukrainian].
- Ivan-Pavlo II. Svitlo Skhodu. Apostolskyi lyst. [*John Paul II. Light of the East. The Apostolic Letter.*]. Lviv : Misioner, 2008. P.46 [in Ukrainian].
- Kulturni protsesy u sviti XIX stolitya.: muzyka, teatr, narodzhennia kino [*Cultural Processes in the World in the XIX Century: Music, Theater, Birth of Cinema*] [Internet source]. Retrieved from <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/10512/> [in Ukrainian].
- Katekhyzm Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy: Khrystos – nasha Paskha. [*The Catechism of the Ukrainian Greek Catholic Church: Christ is our Easter*]. Lviv, Svichado, 2011.P.336. [in Ukrainian].
- Katekhyzm Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy: Khrystos – nasha Paskha. [*The Catechism of the Ukrainian Greek Catholic Church: Christ is our Easter*]. Lviv, Svichado, 2011.P.336.64. [in Ukrainian].
- Katekhyzm Ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy: Khrystos – nasha Paskha. [*The Catechism of the Ukrainian Greek Catholic Church: Christ is our Easter*]. Lviv, Svichado, 2012.P.341-342. [in Ukrainian].
- Papa Lev XIII. Rerum novarum [*Pope Leo XIII. Rerum novarum*] [Internet source] Retrieved from: http://sd.net.ua/2010/01/11/rerum_novarum.html. [in Ukrainian].
- Rektor UKU: "Slovo Papy Leva XIII v "Rerum Novarum", napysane 125 rokov tomu, ye sylnym i sohodni". [*Rector of Ukrainian Catholic University: "Pope Leo XIII's word in" Rerum Novarum ", written 125 years ago, is actual nowadays."*]

[Internet source]. Retrieved from: <https://ucu.edu.ua/news/rektor-uku-slovo-papy-leva-xii-v-rerum-novarum-napysane-125-rokiv-tomu-ye-sylnym-i-sogodni/>). [in Ukrainian].

Rerum-novarum. [Internet source]. Retrieved from: <http://rodyna.ugcc.org.ua/>.

Synod UHKTs zasluhnav stan sotsialnoho sluzhinnia Tserkvy [*The Synod of the Ukrainian Greek-Catholic Church heard the state of social service of the Church*]. [Internet source]. Retrieved from: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/34035-sinod-ugkc-zasluxav-stan-socialnogo-sluzhinnya-cerkvi.html). [in Ukrainian].

Shevchenko T. Sotsialnyi katolytsyzm: papski entsykliki XIX-XX stolittia [*Social Catholicism: Pope Encyclicals of the XIX-XX Centuries*]. [Internet source]. Retrieved from: <https://www.religion.in.ua/main/history/10416-socialnij-katolicizm-papski-encikliki-xix-xx-stolittya.html>). [in Ukrainian].

Yarotskyi P. Filosofiia liudyny yak osobystosti v refleksiakh Karolia Voityly (Papy Ivana Pavla II) ta suchasni sprobly yii perehliadu. [*Philosophy of man as representative in the reflection of Karol Wojtyli (Pope John Paul II) and modern attempts to revise it*]. [Internet source]. Retrieved from: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/44228/2011_57_4.pdf?sequence=1 [in Ukrainian].